

ЛЕГЕНДИ ТА ДІЙСНІСТЬ СТАРИХ ВОРОНЬКІВ

Рух декабристів і Україна – надзвичайно актуальна і складна проблема вітчизняної історичної науки. Декабристознавці виявили і описали понад 300 населених пунктів України в яких жили або діяли опозиціонери першої чверті ХІХ ст. Найбільш знані, це Тульчин, Кам'янка, Васильків та інші центри, у яких декабристи жили й розробляли програмні документи та плани військових виступів. В інших населених пунктах вони жили після повернення із сибірського заслання. До таких пунктів належить село Вороньки Чернігівської губернії – маєток доньки Сергія і Марії Волконських.

Перша дочка уславленого генерала М. М. Раєвського, княгиня, після судової розправи над чоловіком без вагань послідувала за ним в загадковий і зовсім невідомий європейцю з вишуканого товариства Сибірський край – Забайкалля. Марія Миколаївна повною мірою взяла на свою долю випробування свого чоловіка-каторжанина, не тільки зберегла сім'ю та любов. Вона стала єдиною опорою в його нелегкій участі, і тому її, оспівану О. С. Пушкіним в “Полтаві”, “Прекрасну Мері”, не вагаючись, можна заохувати до центральних діячів тієї нелегкої справи, за яку в грудні 1825 року десятки пожертвували життям.

Другий – це її чоловік, Сергій Григорович Волконський, герой 1812 року, увінчаний нагородами і почестями генерал-майор і, як це не дивно, йому належало по різних губерніях Росії півтори тисячі кріпаків. Але життя Сергія Волконського, як десятків його товаришів по зброї – це самовідданий подвиг. Надзвичайно чесна людина, він зробив свій вибір, а нагорода – десять років каторжних робіт на Благодатському руднику, Читинський острог, поселення в сумнозвісній катівні декабристів – Петровському заводі та згодом в Іркутську.

Куди б не закидала його доля, за ним невідступно слідувала його сім'я, в суворому краю народилися і зросли діти: Микола, Софія, Олена, Михайло. З них тільки двоє дожили свого віку.

Сибірську історію цієї (без перебільшення) ідеальної сім'ї впевнено можна назвати “вимушеною подорожжю в тридцять довгих літ”. Вона яскраво описана в “Записках” самої Марії Миколаївни, що вперше вийшли з друку ще в 1907 році, в листах соратників та згадках сучасників. У споминах Марії Воконської, А. Розена, М. Лорера, листах до друзів С. Трубецького та інших приречених

самодержавним судом на скитання чужиною, звучить неприхована туга за рідним краєм, і кожний рядок пронизаний надією доти, поки є сили, на повернення додому на батьківщину, щоб закінчити своє життя там, де розпочались їхні шляхи.

С. і М. Волконським, на відміну від своїх товаришів, які знайшли спочинок в сибірській землі, “поталанило” – по тридцяти літ випробувань, що випали на їхню долю – 1856 року даровано милість: повернено дворянство, дозволено постійно проживати під Москвою, від’їжджати на курорти за кордон. За той короткий час, що залишилося їм прожити на свободі були подорожі по країні, поїздка за кордон і зустрічі з товаришами. Нарешті, останній свій притулок Марія та Сергій Волконські знаходять в Україні в маєтку своєї дочки Олени Сергіївни Рахманової-Кочубей в с. Вороньках, Козелецького повіту Чернігівської губернії (тепер Бобровицький район).

В цьому старовинному українському селі, де згасли останні дні Волконських поряд з ними був похований беззмінний протягом багатьох років друг цієї сім’ї, товариш по поселенню в Петровському заводі та Іркутську – декабрист Олександр Вікторович Поджіо.

Слідами декабристів у Вороньках

Всього два десятки кілометрів відділяють село Вороньки від райцентру. Шлях сюди лежить через Бобровицю по новозбудованій дорозі, що серпантином звивається поміж акацій і проходить крізь безкраю зеленю полів та рясно вкритих квітневим цвітом яблуневих садів. Прориваючись крізь весняну ранкову прохолоду, ми милуючись красвидами поволі добиралися до місцини, яка сховала в собі прах легендарних людей і де зараз існує єдиний в Україні музей декабристів.

Старе українське село Вороньки. Овіяне численними легендами, воно згадується в давніх актах ще з XVI ст. Назву собі село придбало від річки Ворониці на якій було засноване.

Музей декабристів вдало розташувався в приміщенні старої школи, збудованої на кошти останнього Кочубея, онука Марії та Сергія Волконських і, за словами місцевих жителів, на знак вдячності до однієї особи – заїжджої вчительки, що полонила його серце незрівнянною красою. Сам будинок старий з міцними цегляними стінами, але непоказного архітектурного стилю, мабуть, завдяки цьому і вцілів у лиховісні часи.

По темному та широкому коридору проходимо в кімнату, яка, скоріше, нагадує комору, але не музей і зовсім непристосована для нього. Але це вже не вина його засновників.

Перше, що кидається у вічі, це підлога вимощена теплокольоровими кахлями, виготовленими з писцевої глини на заводі, збудованому архітектором О. Ю. Ягном під час спорудження родинного храму –усипальниці Волконських.

Стенди та експонати музею відображають основні етапи життя декабристів. Життя Волконських у Вороньках було огорнуто завісою таємничості. Постійні переїзди та поліцейський нагляд в умовах тогочасної Росії не дозволяли відверто згадувати минуле. Весною 1865 року Сергій Григорович зовсім ослабленим та немічним по смерті дружини, назавжди переїздить до Вороньків, щоб бути похованим біля своєї вірної супутниці. За його заповітом, нащадки будують п'ятишатровий храм-усипальницю, подібну до церкви в селі Довськیم Могилівської губернії за проектом архітектора Олександра Юлійовича Ягна. Двадцять п'ять довгих літ добивалася О. С. Рахманова дозволу на спорудження усипальниці, яка згодом, безсумнівно, стала б символічним пам'ятником всім соратникам С. Волконського. Основні роботи велися під керівництвом самого архітектора, відомого авторством знаменитого монументу загиблих російських воїнів на Шипці в Болгарії.

На превеликий жаль, нічого не залишилося ні від кам'яного храму, розібраного на будматеріали в 1934 році, ні від цегляного заводу і ягнівських металообробних майстерень, слава яких, за згадками сучасників, сягала далеко за межі Вороньківської волості та Козелецького повіту, крім кахлевої підлоги та уламків майолік, які перебувають тепер у музеї як експонати цих залишків колишньої величі, котру здобули собі Вороньки завдяки особливостям місцевої глини.

Тепер пообіч села, на тому місці, де над тілами декабристів красувалася величава церква, зовсім символічно вшанована їх пам'ять трьома бронзовими баральєфами з надписами: М. Волконська, С. Волконський та О. Поджіо. Позаду – болото й очерет. Тут існував колись парк, над штучними озерами стиха шелестіли старі липи, а біля маєтку обнесеного високою цегляною стіною схилялися круті в'язи.

До смерті свого чоловіка у Вороньках постійно проживала дочка Волконських Олена Сергіївна Рахманова-Кочубей, пізніше маєток перейшов у спадок її сину – М. М. Кочубею. Починаючи з червня 1862 року, сюди іноді наїжджав О. В. Поджіо. Після смерті Марії Миколаївни 1863 року він допомагав О. С. Рахмановій керувати великим маєтком, супроводжував її до Італії і звіти з труною померлого від туберкульозу М. Кочубея. Перебуваючи довгий час за кордоном, О. В. Поджіо не раз висловлював надію померти в Росії. І

1873 року він повертається у Вороньки, де і схилив голову біля своїх соратників.

В основному цим особам і присвячені експонати шкільного музею, вірніше музейної кімнати, яку було утворено в кінці 60-х – на поч. 70-х рр. ХХ ст. зусиллями місцевих ентузіастів.

Хотілося б найтеплішим словами згадати про нинішнього натхненника цієї, на перший погляд, малопримітної кімнати і нашого гіда Миколу Юхимовича Шутого. Вчитель, фізик за фахом, він же у вільний від роботи час за сумісництвом ще й знавець минулого свого краю. Завдяки його наполегливій праці було виявлено чимало експонатів, що несуть в собі пам'ять про перебування родини Волконських в Україні.

О! Коли б речі зміли говорити, бо тут кожна має свою цікаву історію. Ось залишки величного храму: світильник, залізні вхідні двері віттаря і ангел, намальований на ньому відомим живописцем Соколовим (кажуть старі люди – дуже схожий на дружину художника), та неперевершений, неначе сплетений з ниток, вирізьблений з дерева, іконостас. Все це зберіг і сховав у своєму хліві простий робітник, що, мабуть, теж доклав до них частку і своєї праці.

Це той іконостас, в якому, за згадкою онука декабриста, присутнього на освяченні церкви – Сергія Михайловича Волконського, відомого діяча російської еміграції, театрального критика та письменника, було вставлено ікон, привезені Марією Миколаївною та Сергієм Григоровичем із заслання. Мабуть, одна із них і зберігається тут під склом.

Всі речі, пов'язані із родиною Волконських, безцінні за своєю унікальністю. Серед атрибутів старовини тут зберігаються замки, що колись висіли на спорудах Кочубеївської економії, декілька бронзових фігурок знайдений на її території, уламок дзвона, дві бронзові лампадки із знищеного храму та деякі предмети із Вороньківських курганів, особливу увагу привертають: кругла печатка О. С. Рахманової, штамп Вороньківської економії та з першого поховання (тимчасового) М. та С. Волконських біля дерев'яної Покровської козачої церкви, частини, двох бронзових табличок (гравірування та різьба) з надписами.

Вже під вечір прощалися з Вороньками. Подякувавши Миколі Юхимовичу за цікаву і змістову розповідь забарвлену місцевим колоритом взяли напрямом на Боровицю. Стиха шипів під колесами нагрітий за день асфальт, навіюючи невеселі роздуми. Вже третій десяток літ нараховує ця музейна кімната, експонатами якої є дорогі кожному із нас речі, що чудом вціліли у вихорі революційних

оновлень і з такими труднощами зібрані місцевими шанувальниками історії.

З кожним роком інтерес до музею зростає. Сюди приходять листи, їдуть небайдужі до героїчних сторінок холодного грудня 1825 року. У липні 1988 року, як свідчить напис у книзі подяк, у Вороньки приїздила з далекої Канади Ольга Сидорівна, правнучка С. та М. Волконських. Але думалося в такому великому будинку, збудованому прямим нащадком Волконських М. М. Кочубеєм, і бути музею декабристів в двох-трьох пристосованих для цього кімнатах, але не знайшлося більш придатного приміщення, ніж ця комірчина з наглухо забитими віконцями – “бодай злодій не заліз”.

Не знайшлося часу в людей наділених владою офіційно зареєструвати тут музей і взяти під охорону держави. Гірко помислити, що вся зібрана тут пам'ять може враз щезнути, бо ці речі зараз знаходяться під загрозою не стихій чи випадковості, а, впершу чергу, від нашої безвідповідальності.